

РЕЦЕНЗИЯ

от д.п.н. Пламен Радев Иванов, професор в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки; професионално направление 1.2.Педагогика, докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Социална педагогика)

Автор: Мария Маркова Величкова

Тема: Социално-педагогическа работа с деца роми

Научен ръководител: доц. д-р Албена Александрова Овчарова

1. Общо описание на представените материали

Със заповед на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) Р 33–754 от 13. 02. 2020 г. съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Социално-педагогическа работа с деца роми“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, 1.2.Педагогика; докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Социална педагогика). Автор на дисертационния труд Мария Маркова Величкова – редовна докторантка към катедра „Педагогика и управление на образованието“ с научен ръководител доц. д-р Албена Александрова Овчарова от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от Мария Маркова Величкова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ. Той включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- нотариално заверено копие от диплома за висше образование (ОКС „магистър“)
- заповед за записване в докторантура;
- заповед за провеждане на изпити от индивидуалния план и съответни протоколи за издържани изпити по специалността;

- протоколи от катедрени съвети, свързани с докладване на готовност за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;
- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет;

Докторантката е приложила следните публикации: три самостоятелни статии (едно от тях е под печат) и две статии в съавторство.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Мария Величкова е завършила бакалавърска програма по социална педагогика и две магистърски програми: „Комуникативни нарушения на развитието“ и „Бизнес комуникации и връзки с обществеността“. Редовен докторант е катедра „Педагогика и управление на образованието“ от 2016 г. до 2019 г. Работила е като социален работник.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Актуалността на темата е несъмнена, а поставените цели и задачи в дисертацията са адекватни на полето на изследване и тяхното постигане е отразено в структурата на дисертацията. Въпросът за мястото на семейството в непосещаването и отпадането на ромското дете от образователните институции е основен, а от там и предметът на дисертационното изследване. По официални данни 45% от ромските деца не посещават детска градина, а 15% не посещават училище. Основната причина за това е, че за техните родители образованието не е ценност. Пътят за справяне с проблема са от една страна рестриктивните политики спрямо тези родители като спиране на детските надбавки и помощи от Бюрата по труда, но също така и насърчаващите мерки спрямо ромите като обучения и включване в различни проекти и програми. Ясно е, че създаване на условия за всички деца и ученици от ромски произход да се обучават в училищата и в детските градини е основна цел при работата със семействата на деца роми и със самите деца. Едни от задачите, произлизащи от тази цел е насърчаване на ранното детско образование и обучение в дух на толерантност и недискриминация в детските градини и училищата. Присъствието на ромите в предучилищното образование е много ниско поради три

причини: отсъствие на културни и духовни ценности, една от които е образованието, съществуването на такси и някои културни бариери, като липса на доверие в детските градини.

4. Познаване на проблема

Авторът познава много добре проблема, а и той е свързан пряко с работата на докторантката в различни организации и институции. От работата на терен е натрупан достатъчно опит, който се интегрира в текста на дисертацията.

5. Методика на изследването

Методите на изследване в дисертацията са теоретични, емпирично–социологически и статистически. За целите на изследването е използван системният подход, теоретичен анализ и синтез, анализ на документи, сравнения, графики.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

В дисертационния труд са формулирани следните хипотези:

Нулева хипотеза (H₀): Предполага се, че социално-педагогическата работа, осъществявана групово с деца-роми и техните родители няма да промени родителската нагласа за включване на децата им в образователната система преди задължителната 5 годишна възраст.

Алтернативна хипотеза (H₁): Предполага се, че социално-педагогическата работа, осъществявана групово с деца-роми и техните родители ще промени родителската нагласа за включване на децата им в образователната система преди задължителната 5 годишна възраст.

Хипотеза 1: Предполага се съществуването на различия в настъпилите промени в родителските нагласи и ангажираността на участниците към груповите социално-педагогически занимания, спрямо принадлежността им към различен тип семейства.

Хипотеза 2: Ако факторите, които възпрепятстват обучителния процес в предучилищна възраст на децата-роми са различни, то е възможно най-честите да са:

- езиковата бариера:
- недостатъчно добре развити в рамките на възрастта им социални умения.

Към формулирането на хипотезите нямам забележки.

Дисертационният труд е в обем от 232 страници, от които 188 страници основен текст, 10 страници библиография (включваща общо 177 източника, в това число 149 на кирилица, 17 на латиница и 11 интернет ресурса) и 34 страници приложения. В рамките на изложението са включени 50 фигури и 8 таблици.

Структурата на дисертацията включва увод, пет глави, изводи и препоръки, заключение, приноси на дисертационния труд и единадесет приложения.

В увода е обоснована актуалността на проблема и насочеността на работата към задълбочено изследване на проблема. Мотивиран е изборът на темата, посочват се обектът, предметът, хипотезите, целите, задачите и методите на изследване. Към тях нямам бележки.

Първа глава е озаглавена „Теоретични измерения на социално-педагогическата работа и връзката и със социалната педагогика и другите науки“ В нея са разгледани вижданията за социално-педагогическата работа, за социалната педагогика и за социалната работа. Представени са теоретичните мнения на редица автори по темата. В главата са включени три параграфа.

Втора глава е озаглавена „Социално-педагогическа работа с лица от ромски произход“ Включва информация за ромските групи в България, като се цели да се разкрие разнообразието им, което се характеризира с различия в езика, религията, самосъзнанието им. държавните политики и отговорните за интеграцията на ромите институции в България, ефективните подходи за социално-педагогическа работа с ромите. В главата са включени четири параграфа.

Трета глава е озаглавена „Социално-педагогическа работа с деца-роми“. В нея са разгледани образователната интеграция и училищната адаптация на децата-роми като социално-педагогически проблем, както и различията в образователните нагласи на хората от различните ромски общности и семейства. Описани са апробирани модели за социално-педагогическа работа с деца-роми. Отбелязано е влиянието, което оказва семейната среда и нуждата от включването на родителите при оказване на социално-педагогическа подкрепа на децата-роми. В главата са включени три параграфа.

Четвърта глава е озаглавена „Дизайн на емпиричното изследване“. Посочени са целта и задачите на този вид изследване, използваните методи и инструментариума към тях. Показани са извадката и етапите на изследването.

Пета глава е озаглавена „Анализ на резултатите от емпиричното изследване“. Резултатите и техният анализ са обвързани с целите, задачите и хипотезите на научното

изследване. Нулевата хипотеза (H₀) се отхвърля и се приема алтернативната хипотеза (H₁), а именно: социално-педагогическата работа, осъществявана групово с деца-роми и техните родители ще промени родителската нагласа за включване на децата им в образователната система преди задължителната 5 годишна възраст. В първата си част Хипотеза 1 се отхвърля, а във втората се потвърждава, а именно – не съществува наличие на различия в настъпилите промени в родителските нагласи спрямо принадлежността им към различен тип семейство, но типа на семейството е фактор, определящ ангажираността и посещаемостта в груповите занимания, особено за лицата от непълните семейства. Хипотеза 2 се доказва, а именно, че ако факторите, които възпрепятстват обучителния процес в предучилищна възраст на децата-роми са различни, то най-честите са езиковата бариера и недостатъчно добре развитите в рамките на възрастта им социални умения. Вследствие на получените резултати се доказва, че технологичният модел за групова социално-педагогическа работа с деца-роми във възрастта 3-7 години за повишаване на готовността им за училищно образование се вписва в идеите на новите, съвременни стратегии за подкрепа и е възможен вариант за прилагане на социално-педагогическа работа с деца-роми.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

От съдържанието на дисертационната разработка са изведени 3 приноса, но в тяхното групиране не е изведено, какви са те: научно-теоретически или практико-приложни. Все пак, те са конкретни изведени са в контекста на извършаната работа по дисертацията. От моя гледна точка приносите са следните:

- обстойно и научно-обосновано изследване в полето на докторската програма;
- теоретични обяснение и възможности за специфичното им практическото им приложение в областта на социалната педагогика;
- обосновка и приложение на важни подходи в социално-педагогическата работа с деца роми;
- формиране и развитие на компетентностите на социалните педагози;
- налице е възможност за адекватно приложение на технологичния модел;
- навлизане в детайли на описваните и обяснявани дейности и процеси;
- наличие на изводи и препоръки, които могат да бъдат използвани, както при създаване на стратегии за социално-педагогическата работа с деца роми, така и при ползване на модела.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Публикациите на Мария Величкова са по темата на дисертацията. Те са представителни за исканата образователна и научна степен. Няма данни за плагиатство.

9. Лично участие на докторантката

Докторантката е написала текста еднолично и самостоятелно със спазване на утвърдилите се изисквания за такъв тип научни разработки. Резултатите и изводите са лично достойние и заслуга на автора.

10. Автореферат

Авторефератът достоверно възпроизвежда съдържанието на труда.

11. Критични забележки и препоръки

Би могло интернет ресурсите да се отделят в отделна група. Приносите на дисертационни труд да не се вписват в текста на дисертацията. В практическо отношение е необходимо използването на Методическо ръководство за предоставяне на услугите „Формиране и развитие на родителски умения” и „Семейно консултиране и подкрепа”, С. 2015.

12. Лични впечатления

Познавам докторантката и имам добри впечатления от нейната работа по създаване на дисертационното изследване.

13. Въпроси към докторантката

Кои са формите на подкрепа за повишаване на родителския капацитет?

14. Заключение

Дисертационният труд **съдържа научни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката** и **отговарят на** изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати съответстват на наукометричните изисквания на Правилника за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Мария Маркова Величкова **притежава** задълбочени теоретични знания и професионални умения по научната специалност „Теория на възпитанието и дидактика (Социална педагогика)” като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд,

автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор”** на Мария Маркова Величкова в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2.Педагогика, докторска програма Теория на възпитанието и дидактика (Социална педагогика).

2. 03. 2020 г.

Рецензент: .....
/проф. д.п.н. Пламен Радев Иванов